

Hoe de traditionele laatkomer een modelleerling werd: de Belgische genderquota en pariteitsclausule verklaard

Petra Meier

SAMENVATTING VAN:

Meier, P. (2012). Why the Traditional Laggard Became a Model Student: Explaining the Belgian Gender Quotas and Parity Clause. *West European Politics*, 35 (2), 362-379.

Bij wet opgelegde genderquota voor kieslijsten zijn een interessant gegeven, want deze wetten worden doorgaans door een parlement gestemd waarin grotendeels mannen zetelen. Waarom zou je ermee instemmen voor een wet te stemmen die je eigen kansen op herverkiezing voor een stuk torpedeert? In het geval van België is het fenomeen van de genderquotawetten voor kieslijsten al helemaal interessant. Over het algemeen vind je weinig van dit soort maatregelen in Europa, zeker in 1994 toen over de eerste Belgische quotawet gestemd werd. Deze wet was de tweede wereldwijd, na de Argentijnse *ley de cupos*. En dat terwijl België traditioneel geen progressief profiel heeft wat genderverhoudingen betreft: een late invoering van het kiesrecht voor vrouwen, een uiterst late wegwerking van ongelijkheden tussen mannen en vrouwen in de wetgeving, weinig vrouwen in de politiek, zo goed als geen vrouwen in topposities,

structurele loonverschillen, en ga zo maar door.

Maar wat in de jaren 1980 begon als een eis voor meer vrouwen in politieke besluitvorming, werd snel een eis naar pariteit en leidde tot een genderquotawet in 1994 (ten minste een derde vrouwen op de lijsten), een nieuwe in 2002 (de helft vrouwen op de lijsten) en, eveneens in 2002, een pariteitsclausule in de Belgische grondwet via een nieuw toe te voegen artikel 11bis. De eerste twee secties van het artikel geven een uitgebreid overzicht van de Belgische debatten omtrent pariteit en hoe deze geleid hebben tot de genderquotawetten van 1994 en 2002, evenals tot de pariteitsclausule van 2002. De rest van het artikel zoekt verklaringen voor de invoering van deze maatregelen. Voor een deel kunnen we daarvoor terugvallen op de gangbare verklaringen voor de invoering van genderquota. In eerste instantie is er het activisme van vrouwen, vrouwenor-

ganisaties, de vrouwenbeweging. Zoals de in het artikel geschetste geschiedenis duidelijk aangeeft, waren er nooit genderquota gekomen, indien vrouwen dit onderwerp niet herhaaldelijk op de agenda geplaatst en ervoor gevochten zouden hebben. Belangrijk in deze context waren feministisch ingestelde vrouwen uit de politieke vrouwengroepen (en een aantal mannen), actief in de Kamer, de Senaat, en uiteindelijk ook op het niveau van de federale regering, en hun onderlinge samenwerkingsverbanden.

Twee factoren hebben deze strijd vergemakkelijkt: het uiterst proportionele karakter van het Belgische kiesstelsel en het dominante burgerschapsmodel. Hoe proportioneel een kiesstelsel, des te meer vrouwen men in de politiek placht tegen te komen. Gezien het uiterst proportionele karakter van het Belgische kiesstelsel en de lage drempels vielen de nog niet 10% vrouwen in de Belgische Kamer en Senaat begin jaren 1990 dan ook des te meer op en konden ze zelfs in de schoenen van het kiesstelsel geschoven worden. Er moest ergens een discriminerende factor meespelen, anders was die ondervetegenwoordiging van vrouwen niet te verklaren. Dit gold des te meer, omdat vrouwen op een aantal andere terreinen, zoals het opleidingsniveau, hun achterstand op mannen hadden ingehaald. De focus kon gemakkelijk verlegd worden naar structurele vormen van discriminatie in processen van rekrutering en selectie, wat een pleidooi voor genderquota vergemakkelijkt, gezien deze net dienen om tekortkomingen in processen van rekrutering en selectie te compenseren.

Het dominante burgerschapsmodel maakte een pleidooi voor genderquota gemakkelijker. Hoe pleit je in een uiterst verkaveld politiek systeem, waarin de verhoudingen tussen ideologische of levensbeschouwelijke strekkingen en taalgroepen op alle niveaus tot achter de komma vastgelegd zijn, tegen genderquota – tenzij met het argument dat sekse er niet toe doet? En dit argument deed het niet meer in de jaren 1990.

Politiek actieve vrouwen hebben handig gebruik gemaakt van het proportionele karakter van het kiesstelsel en het dominante burgerschapsmodel in hun pleidooi voor genderquota. Maar ook al was de mobilisatie van vrouwen een noodzakelijke voorwaarde, ze was niet voldoende. Uiteindelijk kunnen de Belgische quotamaatregelen en pariteitsclausule niet anders verklaard worden dan door twee openingen in het systeem, specifieke *windows of opportunity*. De eerste was de verkiezingsuitslag van 1991, ook Zwarte Zondag genoemd door de eclatante verkiezingsoverwinning van het toenmalige Vlaams Blok in Vlaanderen. In een poging de kloof tussen dé politiek en dé burger te dichten, werd onder andere het middenveld breed geconsulteerd en mochten de vrouwenorganisaties voor één keer op audiëntie. Met als gevolg dat de idee van een genderquotawet opgepikt werd door de regering zelf in de nieuwe legislatuur. De tweede opening in het systeem was een wijziging in de houding van de Raad van State. Steeds een rabiate tegenstander van positieve actie, liet die in de jaren 1990 de principiële bezwaren vallen, en hamerde in de adviezen slechts nog op het feit dat genderquota over een juridische

basis moesten beschikken en dat mogelijke sancties het proportionaliteitsbeginsel moesten respecteren. Waarmee de Raad van State ineens de invoering van een pariteitsclausule mogelijk maakte.

De Belgische casus bevestigt hiermee een aantal verklaringsgronden die gangbaar in de literatuur naar voren geschoven worden: feministisch (vooral vrouwelijk) activisme, en het ophangen van maatre-

gelen als genderquota aan door het bestaande institutionele kader aangereikte kapstukken. Ze verklaren echter niet alles. Zonder het activisme waren de twee openingen in het systeem geen openingen geweest. Maar waar zou België op het vlak van genderquotawetten staan, indien die openingen er niet waren geweest? De vraag is dus wat dergelijke *windows of opportunity* vormt en hoe ze werken.